ZLATKO ŠPOLJAR:

NARODNE PRIPOVIEDKE

Kovačić
Zdenka

ZLATKO ŠPOLJAR:

NARODNE PRIPOVIEDKE

ZAGREB

K N J I Ž N I C A Z A M L A D E Ž

KNJIGA CV

IZDAJE
HRVATSKI KNJIŽEVNOPEDAGOŽKI ZBOR
U ZAGREBU

Tisak Zagrebačke Priradne Tiskare, Margaretska ul. 1.

KAKO JE LIJA NADMUDRILA ČOVJEKA

Htjela jedanput lija preko plota. Rupa je bila uzka, pa lija zapela i nikuda ni napried, ni natrag. Što da počne? Poče vikati i plakati, jer se poboja, da je tko ne zateče tamo te zatuče. Sva u žalosti opazi izdaleka, da onim putem ide čovjek. Ovako u strahu pomisli, kako da se oslobodi te nevolje i kako da prevari čovjeka, pa da je oslobodi, i kakvu da mu nagradu obeća za taj posao. Kada se čovjek približi, zamoli ga teta, neka je izbavi iz te nevolje, a ona će mu za nagradu dati dukat. Bojala se, da ne dođe tko takav, koji bi je ulovio. Čovjek se prevari i oslobodi lisicu.

Kad ju je pustio iz ruke i upitao, gdje je dukat, reče mu lija:

— Imao si ga u ruci, pa zašto nisi uzeo! Moja koža vriedi upravo dukat!

KAKO SU SE ZAVADILI PAS I MAČKA

Živio neki gospodar pa imao psa i mačku. Pas je vjerno čuvao kuću, trpio glad i zimu, a mačka je bezbrižno ležala i grijala se u toploj sobi. To je psu bilo krivo, pa se potuži gospodaru govoreći mu: »Gospodaru, gledaj, kako si nepravedan! Ja jadan moram cio dan i noć čuvati tebe, trpjeti zimu i glad, a mačka ništa ne radi, već ulovi kojega miša i bezbrižno živi. Dopusti mi, da i ja smijem barem neko vrieme biti u tvojoj kući, a mački daj kakav posao!« No gospodar, koji je više volio mačku nego psa, reče mu: »Idi i upitaj mačku. Ako ona dopusti, i ja ću ti dopustiti!«

Pas zbilja ode k mački i zamoli je, eda bi smio neko vrieme boraviti u kući. Mačka mu dopusti. Da bude sigurniji, predloži on mački, da to utvrde ugovorom. Taj ugovor odnese mačka na tavan i spremi ga za jednu gredu. Kad je gospodar otišao od kuće, služinčad, koja nije znala za psetovo pravo, stade ga tjerati iz kuće. Pas potrči na tavan, da im donese ugovor, no ugovor su izjeli miši. Ljutit navali na mačku, jer je mislio, da ona hotimice nije htjela loviti miševa, samo da izgrizu njegov ugovor.

Psi misle još i sada, da im je mačka kriva, što ih tjeraju iz kuće, pa traže zgodu, da joj se osvete! Zato se i danas ne trpe.

GRADILI RAŽANJ ZA ZECA

Išla četiri čovjeka kroz šumu, a uto protrči zec.

— »Gle zeca!« — viknu jedan. »Hajde da ga ulovimo, pa da ga izpečemo i pojedemo«.

— »Dobro«, reče drugi. »Vas dvojica potrčite za njim pa ga ulovite, a nas dvojica ćemo dotle pripraviti ražanj, da ga pečemo«.

Tako je i bilo. Dvojica potrče za zecom, a ostala dvojica odsieku drvo i stešu ražanj. Dugo su čekali, da oni drugi donesu zeca. Napokon se drugi vrate, ali praznih ruku.

»Gdje vam je zec?« — upitaju oni što su pripravljali ražanj.

— »Utekao je, vesela mu majka! Čini nam se, da nam je doviknuo: »Ne gradi ražanj, dok je još zec u šumi!«

MAGARAC I HAJDUCI

Putovao čovjek s magarcem natovarenim, pa ih podne stigne u šumi. Kako je bilo vruće, izvali se čovjek u hlad pod bukvom, a magarac grizkao, što se moglo u gustoj šumi naći. Odjednom se začuje neka lomljava i brzi koraci kroz šumu. Trgne se čovjek i pogleda: Idu hajduci! Prepane se, digne se odmah i poviče magarcu:

»Bježimo! Eto hajduka!«

»A šta su to hajduci?« upita mirno magarac.

»Hajduci?« — tepa preplašen čovjek. »To su razbojnici, koji otimaju ljudima, štogod kod njih nađu, a često ih i ubiju«.

»Meću li oni magarcima na leđa po dva samara ili samo po jedan?« — pita magarac i ne miče se izpod bukve, gdje je srećom nagazio na busen zelene trave.

»Ta luda pitanja! Po jedan, to se znade! Ali bježimo. Sada će ovamo, pa zlo i meni i tebi!«

»Bježi ti, gospodaru«, odgovara magarac. »Ja ne mislim da bježim. Dokle sam god magarac, valja mi nositi samar i tovar. A tovario me ti ili drugi gospodar, meni je svejedno.«

K A D I J A I S I R

Kadija u Bosni pozove Bošnjaka raju, da dođe pred njega na sud. Raja bio knez u selu, ime mu Matko. Polazeći u grad pred kadiju reče svojoj ženi: Pred kadiju se ne ide praz-

nih ruku, zato, ženo, gledaj, da ne odem s praznom torbom. Žena nato: »Pa šta misliš, da bi bilo dobro ponieti kadiji?«

— Imaš li vrčić masla?

— Nemam puna vrčića, nego načet, — reče žena.

— Načet se ne nosi kadiji. Goropadan je!

— Imam liepa i dobra sira, suha i svježa, pak ponesi mu dva tri sirca, — veli žena.

— Daj donesi sirce, — muž će nato, a žena donese nekoliko siraca suhih i svježih. Muž izabere za kadiju najveće i najljepše sirce, da ih spremi u torbu, no žena mu preporuči svježe hvaleći, kako su mastni i dobri, pa je bolje da ponese svježe. Muž posluša ženu i ode pred kadiju.

— Šta ti je to, rajo? — upita kadija.

— Eto, čestiti kadija, poslala ti moja domaćica jabuka. Zazor bi bio i sramota, da dođem pred tebe praznih ruku.

Kadija odloži čibuk iz ruke, lati ručnik, razvije sirce, i kad vidi šta je, razljuti se na raju što mu je donio tako loš peškeš[1]), pak sirac po sirac baci i tresne raji o glavu i otjera ga izpred sebe.

Vraćajući se doma iz grada od kadije reče Matko suputnicima: »Sveđer je dobro pokadšto i ženu poslušati: da bijah ponio kadiji, kao što sam htio, suhe sirce, pukla bi mi od njih glava i oči izskočile! A ovako — barem iznesoh živu glavu«.

[1]) Peškeš = dar.

NASREDIN U BOSTANU[1])

Prolazio Nasredin-hodža kraj bostandžijina[2]) bostana. Zapele mu za oči dinje i karpuze[3]) pa nije mogao srdcu odoljeti, preskoči plot pa ih stade u torbetinu trpati. Ali eto ti bostandžije:

»More hodžo, što radiš u mome bostanu?«

Nasredin, kako je prihvatio dinju, da ju utrgne, okameni se i izbulji oči u bostandžiju:

»More bostandžijo,, vjetar me donio.«

»Ako te vjetar donio, što držiš dinju u ruci?« upita bostandžija.

»Držim, da me dalje ne odnese«, veli hodža.

»Ma kad se držiš, da te dalje ne odnese, zašto ih trpaš u torbu,« pita opet bostandžija.

»Beli[4]), ni sam ne znam, što od straha radim«, doklopi hodža.

[1]) Bostandžija = vrtlar; [2]) bostan = vrt; [3]) karpuze = lubenice; [4]) beli = uzvik.

ERO[1]) S ONOGA SVIETA

Kopao Turčin s Turkinjom kukuruze, pa na podne otide, da prepne i napoji konja, a Turkinja ostane odmarajući se u hladu. U tom udari odnekud Ero: »Pomozi Bog, kado!«[2] — »Bog ti pomogao, kmete! A odakle si ti, kmete,«[3] — »Ja sam, kado, s onoga svieta«. — »Je li, vjere ti, a nijesi li viđao tamo moga Muju, koji je umr'o prije nekoliko mjeseci?« — »Oh! kako ga ne bih vidio! On je moj prvi komšija«. — »Pa kako je, kako živi?« — »Hvala Bogu! Zdravo je, ali se dosta muči bez ašluka[4]: nema za što da kupi duhana, niti ima čim da plati kafu u družtvu«. — »A hoćeš li ti opet natrag? Ne bi li mu mogao ponieti, da mu pošljem malo ašluka?« — »Bih, zašto ne bih, ja idem sad upravo tamo«. — Onda Turkinja odtrči onamo, gdje joj se muž bio skinuo od vrućine, te uzme kesu s novcima i, štogod bude novaca u njoj, da Eri, da ponese Muji.

Ero dokopa novce, pa metne u njedra i bježi uz potok. Tek što Ero zamakne uz potok, al' eto ti Turčina, gdje vodi konja da napoji, a Turkinja pred njega: »Da vidiš, moj čovječe! Tuda sad prođe jedan kmet s onoga svieta pa kaže za našega Muju, da se muči bez ašluka: nema za što da kupi duhana, niti ima čim da plati kafu u družtvu; te sam mu ja dala ono novaca, što je bilo u tvojoj kesi, da mu ponese«. A Turčin: »Pa kud ode? Kud ode?« A kad mu žena kaže, da je otišao uz potok, onda on brže bolje skoči na gola konja pa ga potjera uz potok. Kad se obazre Ero i vidi Turčina, gdje za njim trči, a on onda bježi! Kad dođe pod brdom u jednu vodenicu, a on utrči unutra pa poviče vodeničaru: »Bježi, jadna ti majka! Eto Turčina, da te posiječe; već daj meni tvoju kapu, a na tebi moju, pa bježi uzbrdo tuda oko vodenice«. Vodeničar, videći Turčina, gdje trči na konju, poplaši se, i ne imajući kad pitati, zašto će i kroz što da ga posiječe, dade Eri svoju kapu, a Erinu baci

[1]) kraće mjesto „Hercegovac"; — [2]) gospoda (kod muslimana); — [3]) seljak koji sjedi na tuđoj zemlji; — [4]) novac na trošak.

na glavu, pa iznad vodenice bježi uzbrdo. Ero metne vodeničarevu kapu na glavu, pa još uzme malo brašna te se pospe i načini se pravi vodeničar. Utom i Turčin dotrči pred vodenicu, pa sjaše s konja i uleti u vodenicu: »Kamo more takav i takav čovjek, što je sad tu ušao u vodenicu?« — A Ero mu kaže: »Evo ga vidiš, gdje uteče uzbrdo«. Onda Turčin: »Drži mi, more konja!« — Ero uzme konja, a Turčin uzbrdo za vodeničarom, cvamo, onamo po bukviku. Kad ga već stigne i uhvati, a on: »Kamo, nesrećo, novci, što si prevario moju ženu te uzeo da poneseš Muji na onaj svijet?» Vodeničar se stane krstiti i snebivati: »Bog s tobom, gospodaru! Ja niti sam vidio tvoje žene, ni Muje, ni novaca«. I tako im prođe čitavo pô sata, dok se osvieste i vide, šta je. Onda Turčin potrči na vrat na nos k vodenici; kad tamo, ali hoćeš! Ero uzjahao konja pa otišao bez traga, a Turčin savije šipke, pa pješice k ženi. Kad ga žena opazi bez konja, a ona poviče: »Kamo, čovječe! Šta uradi?« — Veli: »Ti si Muji poslala novaca, da kupi kafe i duhana, a ja sam poslao i konja, da ne ide pješice«.

J E Z I K

Pošao turski car na put pô svome carstvu. Putujući tako dođe u jedno selo, a bio je strašno gladan i žedan. Međutim sultan je znao, da u tome selu živi kuhar, koji je kuhanje izučio na moru i u Carigradu. I sultan uđe u njegovu kuću. Kuhar ga dakako odmah prepozna. Pokloni se sultanu do crne zemlje i zamoli ga, neka mu milostivo reče, čime da ga posluži. Tada će mu sultan lukavo:

— »Ti si se mnogo svietom potucao i za mnoge si već kuhao, pa de mene posluži jelom, koje je i najslađe i najgorčije!«

Kuhar se okrene i švigne iz kuće kao munja. »Najslađe, i u isto vrieme najgorčije jelo!... Trista mu gromova, sultana je amo doveo sam nečastivi...« — pomisli kuhar i uztrči se po selu kao medo po razžarenu gumnu. Trčkara on i zapitkuje svakoga, ali ga nitko nije znao savjetovati. Kuharu je bilo, da poludi — kao da se najeo ludih gljiva!

Na kraju sela živio je neki siromah starac. Proživio je mnogo zla na tom svietu, pa se zato svakoj nevolji samo nasmijao. I on reče kuharu:

— »Što si mi se uzmuhao toliko, čovječe Božji! Pripremi sultanu jezik, pa mirna Bosna!«

Kuhar je bio bistrouman čovjek, pa je odmah shvatio. Skuha jezik, obloži ga hrenom i postavi ga sultanu na sto. Sultan pogleda, zamisli se i stisne kuharu u ruku kesu dukata.

A što mislite zašto? Eto zato, što nam jezik može reći najveće slasti, ali i zadati — najveću gorčinu!

S M R T N A K A Z N A

Doputovao Ero u Stambul (Carigrad). Otjerala ga u sviet golotinja i glad kršne Hercegovine. Došao on pred carski dvor i pokucao na vrata. Straža ga uhvati i doprati pred cara.

— »Kud se skitaš, skitalice nesretna! Što kucaš na carska vrata?«

— »Milost, svietli care! Pokucao sam, da me primiš u službu. Dosta sam brusio svoje đonove, a sada bih želio, da pošteno zarađujem hljeb u carskoj službi.«

Svidio se Ero caru pa ga najmi, da mu čuva u bašči kruške. No zagrozi mu se, da će ga osuditi na smrt, ako mu tko pokrade liepe i sočne kruške.

Čuvao tako Ero nekoliko godina kruške. Svake jeseni obilno su urodile. Bile su žute kao vosak i sladke kao med, ali nijedna nije nestala. Kad se već pročulo, da će Ero biti nagrađen za vjernu službu, naiđu zlobnici — bez njih nigdje na svietu! Prišuljaju se k sultanu pa mu rekoše: »Ove je noći Ero pojeo tri kruške!«

Sultan zovne Era preda se i izreče ovakovu osudu:

— »Ove si noći, Ero, pojeo tri kruške, pa te osuđujem na smrt. Ali nekoliko si mi godina vjerno čuvao kruške, pa ću ti za vjernu službu izkazati svoju carsku milost: Izaberi sam, kakovom smrću želiš umrieti.«

— »Ako je tako, čestite care, hoćeš li doista održati rieč,«

— »Dajem ti svoju carsku rieč: Hoću!«

— »Ako je tako, čestiti care, onda najvolim umrieti od starosti kao i moj pokojni babo.«

Sultan se nasmjehne i dopusti Eri, da do jutra brsti carske kruške u bašči.

L I H V A R

Išao lihvar putem, da utjera lihvarske kamate od svojih dužnika. Tko mu ne bi platio, prodao bi mu na dražbi kravu, njivu, a i kuću — već prema visini duga.

Ide on tako, pa ga susretne đavo.

— »Idem i ja s tobom!« — ponudi mu se đavo.

— »Hajde!« — prihvati lihvar. »Ljepše je u dvoje.«

Putujući tako stignu do sela i čuju, kako neka majka grdi svoje diete! »Čekaj samo, čekaj! Doći će crni đavo, pa ću te dati, neka te odnese!«

— »Čuješ li?« — reče lihvar đavlu. »Ona ti nudi diete! Pa uzmi ga!«

— »Ne ću!« — odgovori đavo. »Majka pri tom ne misli ozbiljno. Ona samo plaši diete mnome.«

Dođu do nekoga pašnjaka, gdje je pastir pasao svinje. Nekoliko praščića odskitalo se na njivu.

— »Da bi vas đavo odnio!« — ljutio se pastir i iztjerao praščiće s njive.

— »Ovaj ti nudi praščiće!« — reče lihvar đavlu. — »Uzmi ih, druže!«

— Ni taj ne misli ozbiljno,« odgovori đavo. »Da se koji izgubi, morao bi ga pastir platiti ili za nj služiti.«

Konačno prispiju do seljaka, koji je bio lihvarov dužnik, pa je lihvar od njega trebao utjerati svoje bezdušne kamate. Seljak je upravo vršio žito na gumnu. Čim je ugledao lihvara, uzdahne: »Đávo te odnio!«

»Eto, taj misli ozbiljno!« — reče đavo i odnese lihvara na dno pakla.

ĐAVOLSKA SLANINA

Ugojila siromašna žena prase i zaklala ga veseleći se, što će njezina djeca imati dobra smoka za zimu. Meso je objesila na tavan, da se osuši. No đavlu ne dade ženina sreća mira i on nagovori dva kradljivca, da slaninu ukradu. Prišuljaju se noću i odnesu je s tavana.

Kad je žena ujutro opazila, da je s tavana nestalo slanine, u pravednome biesu prokune kradljivce:

— Bila im prokleta i đavo je pojeo mjesto njih!

Drugi dan strpaju kradljivci slaninu u torbu i odu u kliet*), da je prže i zaliju vinom. Nalože vatru, a slanina na tavi zamiriša, i oni se počnu častiti. No čim su više jeli, bili su sve gladniji.

Čudili se tome, a jedan reče:

— Kako to, pojeli smo toliko slanine, da bi dvojici ljudi bilo dosta za nedjelju dana, a ovamo smo gladniji, nego što smo bili prije?

Drugi je upravo stavio zadnji komadić u usta i žvakao, pa nije mogao odgovoriti. No mjesto njega ču se iza nekog bureta đavolov glas:

— Da, vi ste pekli i jeli, a ja sam je gutao! Oteto — prokleto!

*) kliet = kućica u vinogradu

KOVAČ NAD SVE KOVAČE

Bio u selu kovač, kakva nije bilo nadaleko. Zvao se Koren. Nitko nije umio tako okovati kola, kao on, ni skovati takav plug ili pričvrstiti tako vješto konju podkove. Svi su hvalili njegov posao, a on se toliko uzoholio, da je na svoju kovačnicu dao staviti ploču s nadpisom: »Koren, kovač nad sve kovače!«

Dogodi se, te su Bog i sveti Petar putujući svietom prolazili i kraj njegove kovačnice. Koren je upravo podkivao vlastelinove konje.

— Gledaj učitelju, oholicu i hvalisavca! — reče sveti Petar pokazujući prstom nadpis, koji se kočio nad kovačnicom.

— Hajdmo, Petre, k njemu! Vidjet ćeš, kako ću ga poučiti, da se više ne oholi.

Putnici dođu ka kovaču i nazovu:

— Pomoz' Bog, kovaču, u poslu!

— Nitko mi ne treba pomoći, stranče! Zar nisi čitao, što gore piše? — odgovori kovač i ne obaziruć se na njih.

Na to će Bog:

— Krivo piše, jer sam ja bolji kovač od tebe!

— Phi, zar ti! — podrugljivo će kovač.

— Hajde, da vidimo! — predloži Bog.

— Pa hajde! — prihvati Koren htijući, da i opet posvjedoči svoju vještinu.

Gospod odloži gornju haljinu, prisuče rukave, uze nož, uhvati konja za nogu i odreže je u gležnju. Svi se prepanu, što li će vlastelin, kad mu dovedu konja s osakaćenom nogom, no još se više začude videći, kako iz noge nije šiknula ni kap krvi i kako je konj ostao miran. Bog međutim mirno pričvrsti nogu za kovački stol i sa nekoliko udaraca pribije podkovu tako, da je bila kao salivena s kopitom. Zatim uze podkovano kopito, pristavi ga k nozi konja, prekrsti i ono u taj mah sraste s nogom, kako je i bilo.

— Da li sad znaš, da ima i boljih kovača od tebe? — upita

Bog Korena, pa ne čekajući odgovora ode sa svojim pratiocem.

Postiđen kovač neko je vrieme šutio, a onda vikne za njima:

— Hej vi, zar mislite, da ne mogu i ja tako?

No oni su išli dalje svojim putem.

Tada Koren htjede seljacima dokazati, da on to doista može, pa uze nož i zareže njime nogu konja. Krv briznе iz rane i poštrca kovača, a konj vrisne, iztrgne se i biesno pojuri drumom prema vlastelinovu dvorcu.

Kad je vlastelin ugledao osakaćena konja, plane od gnjeva. Po tadanjem običaju odsudi kovača na batine, da mu ne bi još kojiput došla na um takva luda misao. A kovač uze malj i razbije njime onu ploču s nadpisom:

Koren, kovač nad sve kovače!

KAMEN MEĐAŠ

Živio u nekom selu bogat seljak. Imao je svega: pune staje blaga, pune hambare žita, a zemlje, kuda ti oko segne. Živio je sam sa ženom i služinčadi; svega su imali, pa i ostarili, ali im Bog nije dao djece. Bio je starac tvrdica: sliepa bi odagnao štapom, a na kljasta bi nauckao pse. Nije volio nikoga i nije imao prijatelja. Dvorište je ogradio visokim zidom, samo da susjedi ne zaviruju k njemu. Često nije mogao noću usnuti strepeći za svoje blago i bogatstvo.

Jedne proljetne nedjelje krene u polje, da pregleda njivu, što ju je dao jučer izorati i posijati jari ječam. Kraj njegove njive bila je i susjedova. I susjed je juče orao i tamo zasijao ječam na svojoj njivi. Tvrdica je dao preorati i među: što će mu međa, kad je na kraju međašni kamen? Mislio je: »Svi znadu, da dobro pazim na svoje, pa se ne će usuditi, da preoru. Ako li ja zaorem na tuđe, bit će moja njiva veća. Eh da! Ali taj nesretni međaš, što ga je postavio susjed! Da bar njega nema!«

— »Krasno je ovo susjedovo polje!« — pomisli opet tvrdica, promatrajući susjedovu njivu. »Pa kakva je to zemlja! Da su mi bar dvie-tri brazde od nje!«

Tako uzdišući krene kući. Neprestano mu se vrzlo po glavi: »Da su mi barem dvie-tri brazde!« Pa i uveče, kad je legao u krevet, prevrtao se s jedne strane na drugu, a nešto kao da mu je šaptalo: »Da su ti barem dvie-tri brazde . . .«

»Ej što! Znam što ću!« reče napokon tvrdica u sebi; skoči iz postelje, obuče se, uze lopatu i krene o ponoći u polje. Međašni kamen se bjelasao na izoranom polju obasjan mjesečinom kao da ga jedi: »Još sam tu!«

— »Ne ćeš me više jediti! Pomaknut ću te dalje na susjedovu njivu!« — reče starac, izkopa ga iz zemlje pa zakopa za jednu brazdu dalje na susjedovu oranicu. Poravna zemlju i krene zadovoljan kući.

Prođe nekoliko dana, a škrtac se opet uznemiri. »Zašto nisam barem za dvie brazde pomaknuo kamen? Kad ječam nikne, tko će živ znati, gdje je kamen stajao! Susjedova je

oranica velika, pa se ne će poznati!« I opet krene noću na oranicu, izkopa kamen i zakopa ga za brazdu dalje.

Ali tek što dođe kući, već se javi Lakomost, sestra Škrtosti, pa mu šaptne: »Budalo! Mogao si maknuti kamen za još jednu brazdu na susjedovu oranicu! Za nekoliko će dana niknuti ječam, a onda će biti prekasno. Sada ili nikada!« I tvrdica sjutradan o ponoći opet krene na oranicu i pomakne kamen međaš.

Nebo je bilo tmurno. Oblaci se gomilali kao crne aveti, a vjetar duvao i tjerao ih nekuda daleko — u noć. Tvrdica se dobrano uznojio dok je izkopao kamen međaš i zakopao ga za jednu brazdu dalje. Kad je posao svršio, zemlju poravnao i posijao na prijašnje mjesto malo ječma, da sakrije svoje zlo djelo, pogleda na tmurno nebo i reče: »Doskora će kiša! Baš je to prekrasno; zatoptat će zemlju, i ni sam đavo ne će znati, gdje je nekad stajao kamen međaš«. I uistinu, začas pljusne kiša, a tvrdica prokisne do kože. Kad je stigao kući, potuži se ženi, da ga nešto probada u krstovima, legne u krevet, razboli se i za nekoliko dana umre.

Ječam se krasno zazelenio, pa i tamo gdje je pokojni starac pomaknuo međaš. Susjedu se doduše činilo, da je njegova oranica malo uža i kao da je nekoliko brazda nekuda nestalo, ali pomisli, da ga možda oko vara ili da se možda pobrojao; ta eto kamena međaša usred ječma! Eno ga, kako stoji nepomično na svome mjestu i ne miče se!

*

Ljudi počeli svašta pričati o tome polju. Vele, da su mnogi noću vidjeli, kad bi prolazili slučajno onuda, kako neka biela sjena leti po zraku i jauče:

»Jao, jao!
Gdje bio stao,
Gdje bio kamen zakopao?«

Nitko nije znao, tko to jauče i što to znači. Svi su se strašno bojali neke sablasti, koja nosi težak kamen na leđima; bojali se, da im ga ne baci iz visine na glavu.

Jedne večeri skupilo se mnogo ljudi kod seoskoga kneza, da se o nečemu dogovore. Netko zametne razgovor o toj sablasti. Uto bane u kuću neko potucalo bez posla i zanata, pa

zamoli seoskoga kneza, da ga primi na konak. Knez mu dopusti, da prenoći u njegovoj kući. Skitalica sjedne kraj peći, da se grije, a seljaci nastave razgovor o sablasti. Razgovorali sve življe i življe, te napokon čiča Ilija ponudi onome, koji će sada u polje, sto kuna. Nitko se ne usudi, a onda potucalo skoči iz zapećka među njih i reče:

— »Ja idem!«

— »Dobro!« — reče čiča. »Nije to samo tako! Treba nam jamstvo, da nas ne prevariš. Hajde onamo, pa zabodi svoj štap u njivu, a onda se vrati, pa ćeš sa mnom na konak. Ujutro ćemo krenuti onamo, pa nađemo li štap zaboden na njivi, novci su tvoji. Evo, tu ih polažem kod kneza!«

— »Neka bude!« — reče potucalo. Kažu mu, gdje je oranica, i on ode.

Kad on na oranicu, a to uzduhom ori krik:

»Jao, jao!
Gdje bio stao,
Gdje bio kamen zakopao?«

— »Hm!« pomisli potucalo, koji se već mnogo po svietu potucao i mnogo toga doživio, pa se nije ničega bojao — »lako za to!« Okrene se prema prikazi i poviče.

— »Ej ti! Baci ga tamo, gdje si ga izkopao!«

Tres! — lupi kamen o zemlju, a prikaza poviče: — »Hvala ti, što si me izbavio!« — i izčezne.

Potucalo zabode svoj štap u oranicu i vrati se živ u selo, te sjutradan dobije sto kuna.

Od toga vremena više nijesu čuli za tu sablast, a kad je susjedov sin (susjed je već ležao u grobu) dao izmjeriti oranicu, našli su da je međa bila pomaknuta za tri sloga.

ŠTO NIKAD NIJE BILO NITI ĆE IKAD BITI

Pođu jedanput tri brata u lov. Jedan je nosio kremen, drugi gubu, a treći kresivo od ocjeli,[1] da ne bi mogao jedan sam bez ostale dvojice izpeći i pojesti zeca, ako ga ustriele. Dugo su lov lovili, i jednomu posluži sreća te ustrieli zeca. Skupe se sva trojica, da peku zeca, ali tada opaze, da su izgubili kresivo i gubu. Premišljali su tako neko vrieme i viećali, što da učine, kadli opaze, kako daleko u šumi gori vatra. Tada reče najstariji brat:

— Idem ja tamo po malo vatre, a vi ostajte ovdje i čuvajte zeca!

Ode on i dođe do vatre, a to kraj nje sjedi starac duge brade. Najstariji brat zamoli starca malo vatre. Starac reče, da će mu dati vatre, ali mu prije mora reći nešto, što nije nikad bilo niti će ikad biti; ako ne kaže, onda ne će otuda živ otići. Najstariji brat nije to znao starcu reći, a starac ga ščepa za vrat, svali na zemlju i sjede na nj.

Dugo su braća čekala najstarijega brata, i kad ga ne dočekaše, pođe srednji brat k vatri. Tamo nađe starca, kako sjedi na njegovu najstarijem bratu. Kad ni srednji brat nije znao odgovoriti, povali i njega starac na zemlju i sjede na nj.

Najmlađi brat čekao je i čekao svoja dva starija brata, da donesu vatre, no kad ih nije mogao dočekati, uzme zeca na leđa i pođe k vatri. Tamo je našao starca, kako sjedi na njegovoj braći. Zamoli ga malo vatre, a starac mu reče:

— Ako mi kažeš nešto, što nije nikad bilo niti će ikad biti, dat ću ti i braću i vatre.

Najmlađi brat sjedne kraj starca i poče pričati.

— Kad se moj otac rodio, meni je već bilo šestnaest godina. Otcu je trebao krstni list, ali je župnik, koji ga je krstio umro prije nego se moj otac rodio, i on me pošalje u nebo po njega. Ja sam upravo sa svojom braćom vozio đubre na njivu, ali kako je bila noć i tako sjajna mjesečina, da je bilo tamno

[1]) Ocjel = čelik

kao u rogu, odvezli smo pomutnjom đubre na susjedovu njivu i tamo ga sasuli. Začas eto za nama otca i reče:

— Šta ste to učinili? Zar ne vidite, da ste odvezli đubre na susjedovu njivu!

Ne rekosmo ni rieči, nego pograbismo susjedovu njivu te je digosmo uvis i sasusmo đubre na našu njivu. U đubretu bilo je jedno zrno graha; u noći je zrno proklijalo i iz njega izrastla

rozga tako visoka, da sam se po njoj popeo kao po ljestvama ravno u nebo. Tamo mi je naš pokojni župnik napisao krstni list tintom na crnom papiru i onda sam se počeo spuštati po grahovoj rozgi na zemlju. Ali je uto došla krmača i pojela grahovu rozgu! Šta ću sad, Vratim se natrag i nađem vreću posija. Iz posija spletem uže i stanem se po njemu spuštati. No na polovici puta opazim, da je uže prekratko! Brzo smislim, što ću i kako ću: ozgo sam odrezao uže pa sam ga ozdo nadovezao i tako se približio zemlji na trista koraka daljine. Najednom uže puče, a ja padoh i zabih se u zemlju, do vrata. Kako ću napolje. Odoh kući, uzeh lopatu i odkopah se. Pogledam na drvo, a to gore sjedi guska velika kao vrabac i čisti zube kolcem pa me izsmjehiva. Razljutio sam se i nabacio na nju lopatom tako, da nijesam više mogao naći svoje motike, nego sam perje podpalio, da je nađem kad sagori. S perjem je izgorjela i motika, a držak je ostao čitav. Sretno sam ležeći dotrčao kući i dao otcu krstni list. Bilo mi je zima, pa sam htio naložiti vatru, da se ogrijem, ali nijesam imao čime podpaliti; tada sam uzeo vašu bradu, zalio sam je vodom i njome podpalio vatru!

Nato reče starac najmlađemu bratu:

— Uistinu, toga niti je kada bilo niti će ikad biti! Evo ti vatre i tvoja dva brata, pa idi s milim Bogom!

Tek to starac reče, nestade ga. Braća izpekoše zeca, pojedoše i odoše kući.

P E T E R O B R A Ć E

Neki je otac imao pet sinova i hajde, šta će drugo s njima, dade ih na zanat, da se bar štogod nauče. Oni odoše. Jedan je naučio ubiti pticu iza oblaka; drugi sazidati brzo kulu do

neba; treći pomuzti i oguliti ovcu, da ovčar ne vidi; četvrti mnogo panjeva prenesti preko vode i preplivati; peti hvatati panjeve iz neba. Kad su se to sve naučili, vratiše se kući da

vide, kako je kod otca. Dok su oni još na zanatu bili, rodi im se sestra, ali ju je odnio zmaj. Kad su braća došla kući, najprije izpripovjede, šta su naučili, pa im onda otac stane kazivati kako je zmaj njihovu sestru odnio. Tada im reče otac. Vi ste, kako vidim, vješti, dakle idite i izbavite sestru od zmaja. Oni se tu ponapili vina i porazgovorili s otcem, pa odoše na sreću. — Zbogom! — Sretno!

Kad su tako nešto hodali, naiđu na ovce. Onaj što je znao ovcu guliti i pomuzti, spopadne jednu ovcu, pomuze i oguli pa strpa u kožu mlieka i dobro sveže. Krenu dalje i nabasaju na jedan potok. Kako će prieko? Ćuprije*) ne ima, a gaziti se ne da nipošto. Sad onaj što je znao panjeve prenesti i preplivati, spopadne svoju braću na leđa i prepliva taj potok. Tek što su preplivali, eto ti zmaja. Oni uzmu kožu s mliekom i udare zmaja po grbači, a zmaj je imao sestru njihovu u zubima, ali je pusti i brzo opet uzme pa njom bjež visoko, do neba. Onaj koji je znao kulu zidati, sazida brzo kulu, ali se zmaj sakrije daleko za oblake. Onaj što je znao pucati, ubije zmaja iza oblaka. Onaj što je znao panjeve s neba hvatati, uhvati sestru, i onda odoše kući. Otac ih radostno dočeka, i tu je bila velika čast, i mene su tamo zvali. Tamo sam to čuo i sada vama izpričao!

*) ćuprija = most

JAJE HARAMBAŠA

Bijaše u jednom selu pet šest kokoši, koje snesoše desetak jaja. Po nesreći rekne jedna žena: — Daj da ja dadnem malo kokošima soli, ne bi li bolje jaja nosile. — Uzme šaku soli te posu kokošima. Čim se kokoši nazobaše soli, odmah pokrepaše, a ostade ono desetak jaja.

Nadođu u ono selo gladni oružnici i stanu se dogovarati:— Šta ćemo k večeri? — Jaja! — Malo pomalo porazbijaše sva jaja, a ostane samo jedno. I ono jedno rekne: — Što ću i ja samo u čitavom selu? Daj da i ja bježim! — Pa jadno moje jaje pobjegne iz sela u šumu.

Kada dođe u šumu, nađe pievca. Čim pievac ugleda jaje, odmah ga upita: — Kud si pošlo, moje jaje? — Odgovori jaje: — Ne pitaj me, moj pievče. Muka mi dodijala, jer u mome selu tkogod dođe na konak, odmah se počnu dogovarati: — Što ćemo k večeri? — Jaje! I tako bijaše nas desetak, te sve porazbijaju, a ja ostah samo na mejdanu. Kada vidjeh, da mi nema spasa, pobjegnem u šumu. — Onda odgovori pievac: — Tako je taman i meni bilo! Čim tkogod dođe u naše selo, odmah se počnu dogovarati: — Što ćemo k večeri? I tako odmah odrede, da će pievca k večeri. Bijaše nas desetak — petnaest, i sve mi drugove pobiše, a ostah ja sam na mejdanu. Kad vidjeh, da mi spasa nema, pobjegoh u šumu.

Tude se jaje i pievac udruže i pođu zajedno gorom. Kada dođoše k jednom kamenu, tude nađoše mačku. I upita maca jaje: — Kud si pošlo, moje jaje, i ti, prijatelju pievče? — Odgovori jaje: — Ne pitaj me, maco, ni mene ni prijatelja pievca, jer nam je muka dodijala. — Onda ih opet upita maca: — A kakva li vam je muka dodijala? — Odgovori jaje: — Ah, moja maco, muka bome velika, jer u našim selima naopaki ljudi te nas sve pobiše. Ostadosmo samo nas dvoje, te kad vidjesmo da nam spasa nema, pobjegosmo u šumu, ne bi li kakogod još koji dan živjeli. — Onda odgovori maca: — Ah, moje jaje i ti pievče, ta je i mene muka potjerala, jer u mom selu vrlo su naopaki ljudi. Dok im što meso pojede, odmah odsude, da je mačka po-

jela, te uhvativši mačku odmah je počnu biti i tako jadnu mačku svu izprebijaju. Dok im što žito pojede, odmah reknu: — Pojeli miši žito, a ne će mačka da ih hvata. — I tako opet jadnu mačku počnu biti. Dok im se diete ogrebe ili malo udari, odmah reknu: — Očeprljala ga mačka otimljući mu iz ruke meso. Pa opet jadnu mačku počnu biti. I tako se meni dodija te pobjegoh u šumu. Zato vas molim, da se udružimo.

I tude se udruže jaje, pievac i maca te pođu gorom zajedno. Kada dođoše na jednu ledinu, ali na toj ledini magarac pase. Čim ugleda jaje, pievca i macu, odmah ih pozdravi svojom liepom pjesmom i upita ih: — Kud ste pošli, složna družinice? — Odgovori jaje: — Muka nam je dodijala, moj magarčiću, jer u našem selu naopaki ljudi pa nas muče i biju, te više ne mogosmo trpjeti i tako pobjegosmo u goru. — Onda odgovori magarac: — I meni je velika muka dodijala, jer u mome selu, ako će tkogod lonaca otjerati u sviet, natovare na magarca; ako će drva dotjerati, na magarcu; ako soli, na magarcu; ako je otjerati đubre na njivu, na magarcu. Već mi to dodija, podigoh svoje uši i pobjegoh u šumu. Daj ti, moje jaje, pievče, maco, pustite me u družtvo, da i ja s vama idem u goru. — Odgovori mu jaje: — Hajde slobodno sa mnom. — Tude se moj magarčić uputi s njima te pođoše gorom.

Kad su bili k jednoj vodi, ali na toj vodi ovan vodu pije. Upita ih ovan: — Kud ste pošli, složna družinice? — Odgovori jaje: — Muka nas natjera, moj vjerni druže. — Upita ovan: — Kakva vas je muka natjerala? — Odgovori jaje: — Velika muka, moj druže, a što je tebe tude dotjeralo, — Odgovori ovan: — Ah, ne pitaj me, moj mali bjelane! Momu družtvu bijaše naopak zapovjednik te sve moje drugove prodade, ja sam ostadoh, te navali na me veliko zvono i poče me goniti pred ovcama. Čim bi ovca koja u štetu uljezla, odmah bi počeo mene biti. To mi dodija, te ne mogoh trpjeti i tako pobjegnem u goru, pa vas molim, složno družtvo, hoću li i ja s vama? — Odgovori jaje: — Hajde slobodno! —

I tude se upute jaje, pievac, maca, magarac i ovan te pođu gorom. Kada dođoše k jednoj ledini, ali na ledini vuk leži. Čim ih vuk ugleda ,odmah ih upita: — Kud ste pošli, složna družinice, — Odgovori jaje: — Muka nam dodijala, moj mrkane! — Kakva muka, moj mali bjelane? — Muka bome velika, jer u

našem selu naopaki ljudi, počeše nas biti i mučiti, te nam to već dodija i tako pobjegosmo u goru. — Onda poče vuk: — Ah, i meni je velika muka dodijala, jer kud sam god hodio, što bi im god nestalo, odmah reknu: — Vuk izjeo! — Počeše me progoniti i biti. To mi dodija te pobjegoh u goru, i evo me sada s vama.

Pođu otale gorom. Kada dođoše na jednu ledinu, sjedoše, da malo odpočinu. Tada poče vuk: — Šta će sada biti? Ja sam ogladnio, koga ću od vas pojesti? — Odgovori jaje: — E, da bi mene, ja maleno, ne može ti biti ni oblizak! — Nato će pievac: — Ja perušan; kad bi me očepušao, ne bi ti ostalo ništa. — Maca: — Ja sam dugih pandža pa bih te izgrebla! — Magarac: — Ja sam velik, ali zaludu kad sam mršav; nema u meni ništa do samih kostiju! — Ovan: — Ja sam i velik i debeo, evo možeš se dobro najesti: samo ti zini, a ja ću se zatrčati pa ću ti živ u usta uletjeti. — Tada vuk stane te razvrati usta. Ovan se zatrči pa udari vuka u čelo. Vuk odmah padne mrtav. Onda rekne jaje: — E, ovan ubi sada vuka! Tko će ga nositi? — Odgovori pievac: — Ja ne mogu. — Onda mačka: — Ne mogu bome ni ja. — Magarac: — Ja sam naučio nositi; de ga na me natovarite!.

Tude natovare vuka na jadnog magarca te pođoše gorom, kad u gori namjere se na jednu kuću te reknu: — Baš ćemo u onu kuću na konak. Pođu preko jednoga zida. Tude se nekako jaje izkotura, a pievac se digne na krila i proleti. Mačka dočepa se koca i izpuže. Ovan se zatrči i preskoči. Magarac ne mogne nikako, jer mu bijaše težko, te se izmakne i nekako preskoči, a vuk s njega padne pod zid, i tako odu u onu kuću. Kada dođoše u kuću, ali kuća puna vukova! Tude stanu večerati te počeše nazdravljati jedan drugomu. Čim počeše jajetu nazdravljati, a jaje će: — Zdrav bio kao i onaj za plotom! — Tada se vukovi stanu dogovarati: — Hajdemo vidjeti, šta je za plotom? — Kada oni za plot, a vide: ubili vuka! Onda se poplaše i pobjegnu u šumu. Kad su bili usred gore, onda rekne jedan: — A, vidi, velike li smo budale, gdje mi pobjegosmo u šumu, a njih ostavismo u kući! Dajte da se vratimo pa da vidimo, što rade? — Onda oni rekoše: — Ne smijemo! Zar nisi vidio, kako su onoga ubili, pa će i nas. — A on onda odgovori: — Hajde, budale jedne, šta vam mogu nauditi! — Šta ćemo mi

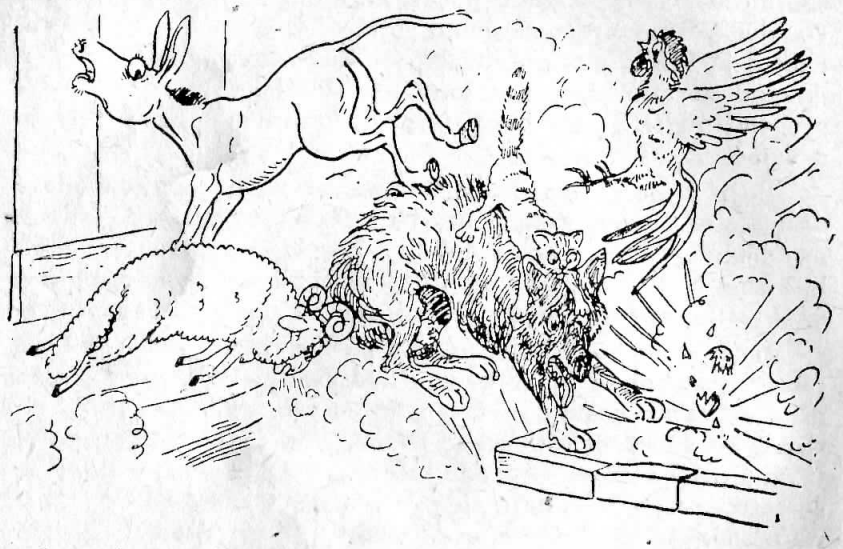

sada raditi? — Hajde da se sada vratimo. Vi ostanite za plotom, a ja ću sam poći do njih u kuću, jer ih se ne bojim; bome sam ja jači od njih. Šta će mi nauditi ono malo bielo? A šta ono kudrasto, pa ono gigasto i ono mršavo veliko? Dok ja zinem, ono mršavo će utećí, a ono bielo veliko ću pojesti.

I otale se vrate natrag kući. Kad su bili do plota, onda oni ostanu za plotom, a on ode kući. Kad ga ugledaše iz kuće, reknu: Kud ćemo sada, Eto idu, bome će nas sve pojesti! Onda rekne jaje: Idem ja u lug (pepeo), pievac neka ide na gredu, mačka pod policu, magarac za vrata, ovan u budžak, pa kad vuk dođe, ja ću pomalo puhati, a on će odmah k vatri doći pa će početi u vatru puhati, a ja ću puknuti pa ću ga vatrom posuti po zubima. Mačka neka skoči izpod police pa ga neka pograbi za oči: ovan neka ga gruva iz budžaka, a magarac neka skače za vratima i počne pjevati svojim liepim glasom. Pievac neka skače od grede do grede i neka kakoće.

Uto eto vuka na vrata. Kad dođe u kuću, ali u kući nikoga! Nego vidi, gdje se malo vatre svietli. Tada pođe k vatri, da malo naloži pa da vidi, kud su otišli. Kada dođe k vatri, poče puhati u vatru, a uto ti jaje pukne pa vuka posu vatrom po zubima, a mačka skoči izpod police pa popade vuka za oči.

Tada ovan skoči izpod police pa grune vuka, a pievac sve skače od grede do grede i sve kakoće. Magarac za vratima udara i sve reve. Uto se vuk izmakne iz kuće i uteče među ostale vukove.

Kada dođe među njih, stanu ga pitati, kako je tamo. On stade odgovarati: — Prođite me se, jer vam ne mogu od rugla kazati, kako je. Ama, znate li, koliko je ono malo bielo pa se sakrilo u lug, a ono kudrasto pod policu; ono gigasto na gredu, ono bielo veliko u budžak, a ono veliko mršavo za vrata. Kad ja dođoh u kuću, ali u kući nigdje nikoga nema, nego samo se malo vatre svjetluca. Ja pođoh k vatri, da malo naložim vatre i da vidim, šta su uradili. Počeh puhati vatru, a ono malo bielo puče iz luga pa mene vatrom po zubima; ono kudrasto izpod police pa mene za oči, a ono veliko bielo iz budžaka pa mene poče biti; ono mršavo iza vrata sve poče vikati: — Amo ga, amo! — A ono gigasto poče sve skakati od grede do grede i sve viče: Dajte mi ga amo! Još da me bude uhvatio onaj mršo, ili da su me dodali onomu gigastomu gore na gredi, ne bi me nigda kuća vidjela.

Kada čuše ostali vukovi, šta mu se je dogodilo, odmah pobjegoše glavom bez obzira, a kuća ostade jajetu i njegovoj družini, te se moje jaje i dan danas po vučijoj kući širi.

L I M U N O V A Č E T A

Sakupi jednom limun-harambaša u četu najljuće junake: crveni luk, bieli luk, papriku i biber, pa krenu u sviet među ljude.

Putovali su cio dan i u suton dođu u jednu seosku kuću, vrlo siromašnu. Uvuku se unutra, da ih nitko ne vidje, i posjedaju svi na jednu klupu blizu naćava*). Kad pade mrak na zemlju, evo ti domaćice u kuću, zapali luč, pa stade ložiti vatru na ognjištu, da zgotovi večeru za kućnu čeljad. Spusti verige i metnu bakrač na verige, da svari mandru. Utom poče dolaziti kućna čeljad, svaka sa svoga posla. Ulazeći u kuću svatko nazove »Dobra večer«! i posjedaše jedno do drugoga po starosti. Onda izuše opanke i malo se odmoriše. Kad mandra bi gotova, domaćica skide bakrač, izmieša drvenom mješalicom i povadi velikom kašikom mandru u veliku bakrenu zdjelu. Napuni je do vrha — stoji kao naviljak siena. Pomole se Bogu, a kad svršiše molitvu, posjedaju za stol po redu. Utom domaćin reče: »Nevjesto, da li imaš gdjegod glavicu bieloga luka? Dodijala mi uz ove poste suha mandra!«

Nevjesta skoči, te pip tamo, pip ovamo po mraku dočepa bieli luk iz čete limuna-harambaše pa ga donese za stol. Domaćica onda udri dlanom u glavicu jedanput, pa drugiput, dok se siromah bieli luk sav rasu na česna. Limun-harambaša i družina mu zadrhta gledajući, šta bi od druga. Sada domaćica oguli bielu košulju s česana pa luk u lukovicu**), ščepa drven tučak, pa udri, udri. Kad ga ono prije nevjesta dohvati, a domaćica udari po glavi i svuče, siromah bieli posve se obeznani, te ni živ ni mrtav. Ali kad ga tučak poče mlatiti, poče se on braniti ujedanjem i smradom. Sve zaludu. Ništa mu ne pomaže. Umre, jadnik, na najgrozniji način.

Utom dođe čoban od stoke. Pošto je umirio tor i vezao pse, sjede za večeru. Domaćica mu izvadi mandre u zdjelu. Čoban

*) naćve = korito; **) lukovica = drven mužar, u kome se luk tuče drobi.

upita domaćicu: »Imaš li gdje crvenoga luka? Baš mi je dodijao ovaj post sa samom mandrom!« Domaćica potraži ondje, gdje je prije nevjesta našla bieli luk. Za tili čas napipa rukom crveni luk i donese čobanu. Kad je crvenac vidio, da je dopao u dušmanske ruke, poče se migoljiti. Čoban uzeo svoj šklopac*) i razsieče glavicu na četvero. Uzalud se luk branio, ujedao ga za oči, štipao po jeziku. Čoban je brisao suze, ali crvenome ne pomaže ništa. Morade glavom platiti kao i njegov drug. Čobanin pošto večera, ode u tor da spava, a domaćica zapreta vatru na ognjištu pa i ona leže.

Kad se sve poumirilo i pozaspalo, onda se naša četa malo pribrala od čuda i straha, a limun-harambaša će reći svojoj družini ovako: »Hajde, družtvo, da bježimo iz ove kuće, dok nije i nas đavo odnio kao luk bieli i crveni. Ovo je gola siromaština; pojest će i kamenje, a kamoli nas ne će!«

Što rekoše, to i učiniše. Prije zore pobjegoše iz ove kuće, samo da život spasu. Idući tako dođu do jedne varoši. Mislili su, da će im tu život biti sigurniji. Uđu polako u varoš diveći se ljepoti ulica, cvjetnjaka, šedrvana**) i mostova. Kad dođoše do jedne liepe, visoke kuće, povika harambaša: »Hajdemo, braćo, ovamo! Ovo je bogataška kuća, pa ćemo tu biti mirni. Ovaj domaćin nije gladuš kao onaj, da se nama hrani. Ovaj ima svega na svietu«. — »Hoćemo!« povika paprika i sićušni biber. Tako se nekako provuku, dođu u kuhinju i sakriju se u jedan ormar.

Kad se već sasvim razdanilo, upade kuharica u kuhinju vičući na služkinju: »Vatru, loži, piliće kolji i očisti!« Za tili čas tuku se jaja, pilad se premeće. Najedanput poviče kuharica: »Kamo paprika?« Skoči služkinja pa otvori orman. Odjedanput doletje joj ruka do paprike. Paprika vidje, da ne će biti dobro, pa od velika zora pocrvenje kao crvena ćoha. Za tili čas se nađe u mlinu. Uzalud se branila, u nos se uvlačila, po rukama prljila, štipala za nos i za oči — sve bješe uzalud; morade biti satrvena i sprženа kao nitko njen.

Dršće tužni harambaša s posljednjim drugom u ormaru. Od velika straha limun vas požutio, a biber pocrnio gledajući muke svoga druga. Dođe vrieme ručku. Momak postavi trpezu***), metnu tanjire, bocu s vinom i rakijom, stavi slanik, pa

*) šklopac = kostura, vrst noža; **) šedrvan = vodoskok, ***) trpeza = stol.

ode u kuhinju, dohvati u ormaru limun i unese ga u sobu, pa ga metne na grlić pozlaćene boce. Kad vidje, gdje mu se mjesto načini, moj ti se limun ponese. Misli on: sad se vidi, tko sam! Utom opazi sluga, da u slaniku nema bibera, pa javi to kuharici. Potrči kuharica u ormar, šćepa biberovo zrnje, strpa ga u mlinac pa samelje kao prašak. Biber se svom snagom branio, poče kuharicu po nosu škakljati; ova udari u kihanje, ali ništa mu ne pomaže; uze ga sluga i sasu u slanik.

Utom uđe gospodar. Jedva se uzpeo uza stube — hoće salo da ga uguši, kako je debeo! Sustao kao da je vas dan orao i kopao, pa jedva sjede za postavljenu trpezu k ručku. Odmah dohvati limun i poče ga mirisati. Limunu to drago, što ga gazda miriše; jadnik ne sluti, što ga čeka. Utom se unese ćorba. Gospodar uze navrh noža bibera pa ga sasu u ćorbu, pa opet dohvati svojim mesnatim prstima limun i poče ga među dlanovima gnječiti i valjati. Limun misli, da ga gospodar miluje, pa mu drago i odviše. Dok ti odjedamput sinu nož, oštar kao zmija, i proletje kroz trbuh žutoga limuna! Uzalud se limo branio pljunuvši gospodaru u lice, ipak ga je on gnječio, gnječio obadvjema rukama, dok mu i posljednju kap krvi izciedi u ćorbu.

Onda ga dade sluzi, da ga baci. I jadni se limun nađe najedanput sa pozlaćene boce — na đubrištu.

Tako izgibe hrabra četa limun-harambaše.

Z L O G O V O R

Imao neki gospodar slugu, kojemu je bio običaj, da uviek zlo govori i sluti, pa mu stoga nadjenu ime: Zlogovor.

Jednom je taj čovjek pošao na dalek put pa reče svome sluzi:

— Zlogovore, ako Bog dade te se vratim s puta, kad mi izađeš ususret, ništa mi ne kazuj!

— Dobro, gospodaru! — odgovori sluga.

Kad je bilo vrieme, da se gospodar vrati, izađe Zlogovor njemu ususret, a kad se sastadoše, upita ga za zdravlje.

— Eh, pa dobro sam, hvala Bogu, i zdravo — odgovori gospodar, — a kako su mi kod kuće? (Gospodar je bio zaboravio, da je to njegov sluga Zlogovor).

— Sve je dobro i zdravo, samo ti je kuja krepala, — jedva dočeka Zlogovor.

— Eh, hvala Bogu, da nije bilo veće štete. A šta joj bi?

— Prejela se mazgina mesa, — odgovori sluga.

— A zar je, bolan, i mazga krepala? — u čudu će gospodar.

— Crče vozeći mrtvu tvoju staru majku, — hladno će Zlogovor.

— Zar je, jadan, umrla moja majka? A šta joj bi? — probliedi gospodar.

— Jest, Bog joj bio duši milostiv! — sažalno će Zlogovor. — Upravo pred petnaest dana prije tvoje žene.

— I žena? Ama šta bi, nesretniče, ženi? — poviče na smrt blied gospodar.

— Prepade se, kad ti izgorje kuća, — kaže mu Zlogovor.

— Zar mi je, nesrećo, i kuća izgorjela? — vikne očajno gospodar. — A šta mi se, bolan, sada radi kod kuće,!

— Dobro se radi, — odgovori Zlogovor: Cigani se naselili u nju. Kuju i dime — bolje nego kad si ti bio!

U CARA TROJANA KOZJE UŠI

Bio jedan car, koji se zvao Trojan. U toga cara bile su kozje uši, pa je redom zvao berbere*), da ga briju; ali kako je koji išao, nije se natrag vraćao, jer kako bi ga koji obrijao, car Trojan bi ga zapitao, šta je vidio na njemu, a berberin bi odgovorio, da je vidio kozje uši. Onda bi ga car Trojan odmah posjekao. Tako dođe red na jednog berberina, ali se ovaj učini bolestan, pa pošalje svoga momka. Kad ovaj iziđe pred cara, zapita ga car, što nije majstor došao, a on odgovori, da je bolestan. Onda car Trojan sjedne te ga momak obrije. Momak brijući cara opazi, da su u njega kozje uši, ali kad ga Trojan zapita, šta je u njega vidio, on odgovori, da nije vidio ništa. Onda mu car da dvanaest dukata, i reče, da odsad uviek dolazi on da ga brije. Kad momak otide kući, zapita ga majstor, kako je caru, a on mu odgovori, da je dobro i da mu je car kazao, da ga svagda on brije, i pokaže mu dvanaest dukata, što je od cara dobio, ali mu ne kaže, da je u cara vidio kozje uši.

Od to doba ovaj je momak jednako išao i Trojana brijao, i za svako brijanje dobio dvanaest dukata, i nije nikome kazivao, da car ima kozje uši. Ali ga najposlije stane mučiti i grizti, gdje ne smije nikome kazati, te se počne gubiti i venuti. Majstor to opazi pa ga stane pitati, šta mu je, a on mu na mnoga zapitkivanja najposlije odgovori, da ima nešto na srdcu, ali ne smije nikome kazati, »a da mi je« veli »da komegod kažem, odmah bi mi odlanulo«. Onda mu majstor reče: »Kaži meni, ja ne ću nikome kazati; ako li se bojiš meni kazati, a ti idi duhovniku pa kaži njemu; ako li ne ćeš ni njemu, a ti iziđi u polje iza grada pa izkopaj jamu te zavuci glavu u nju, pa tri puta zemlji kaži, šta znaš, pa onda opet jamu zatrpaj. Momak izbere ovo treće. Otiđe iza grada u polje, pa izkopa jamu te u nju zavuče glavu i tri puta rekne: »U cara Trojana kozje uši«. Pa onda zagrne zemlju, i tako se smiri i otide kući.

Kad poslije toga prođe neko vrieme, ali iz one jame nikla

*) berberin = brijač, brico.

zova*) i tri pruta narasla liepa i prava kao svieća. Čobančad kad nađu zovu, odsieku jedan prut i od njega načine sviralu, ali kad počnu svirati, svirala izdaje glas: »U cara Trojana kozje uši«. To se odmah razglasi po svemu gradu, a najposlije i car Trojan sam sobom čuje, kako djeca sviraju: »U cara Trojana kozje uši«. Čuvši to car Trojan odmah dozove onoga berberskog momka, pa ga zapita: »More, što si ti oglasio narodu za mene?« A on se siromah stane pravdati, da nije nikomu ništa kazao, ali da je vidio što on ima. Onda car iztrgne sablju, da ga posieče, a on se prepade pa sve po redu izkaže: kako se zemlji izpoviedao, pa kako je sad na onome mjestu narasla zova od koje svaka svirala izdaje onaki glas. Onda car sjedne s njim na kola i pođe na ono mjesto, da vidi, je li istina; kad tamo, ali još samo jedan prut nađu. Car Trojan zapovjedi, da se načini svirala od onoga pruta, da vidi, kako će svirati, a svirka izdaje glas: »U cara Trojana kozje uši«. Onda se car Trojan uvjeri, da se na zemlji ne može ništa sakriti, pa onome berberu oprosti život i poslije dopusti, da svaki može dolaziti, da ga brije.

*) zova = bazga.

M U D R I D J E Č A K

Nekoć bili sin i otac. Njih bi dvojica uviek zajedno išla na oranje. Jednoga dana oru oni, ali im se najednoć oko deset sati pokvari plug. Sada otac uzme lemeš i crtalo pa ih odnese na popravak, a sina ostavi kod volova, neka pazi, da ne odu u kvar. Otac ode, a sin, kako je bio umoran od posla, legne, spavati. Domala povrati se otac, pa kad vidi, gdje mu sin spava, odpaše remen pa udri po njemu kao po volu. Sin se brže probudi, a otac ga zapita: »A gdje su ti volovi,« Sin odgovori: »Ne znam ja ništa za njih, jer sam spavao, nego sam nešto liepo sanjao, ali ti ne ću da kažem«. A otac opet njega remenom udri, ne radi volova, nego radi njegova sna, što mu ga ne će kazati.

Dogodilo se baš tako, da je kralj onuda sa svojom vojskom prolazio. On odmah pošalje jednoga vojnika, neka pita toga seljaka, zašto tuče svoje diete. »Tučem ga i zato, što mi je volove pustio u kvar, a i zato, što je san snio pa mi ga taji«. Kralj dade toga čovjeka pitati, da li bi mu htio dati svoga sina. On privoli.

Kralj odvede sina u svoj dvor. Ubrzo mu omili, a kralj ga je ljubio kao rođeno diete. Imao je i kćer, pa su se njih dvoje pazili i ljubili kao brat i sestra. No kad oni ponarastu, počnu zli ljudi o njemu svašta zla kralju kazivati. Kralj, kad je čuo to, dade sazidati kulu, pa onda dječaka zaziđu u nju. Njegova posestrima, a kraljeva kći, moli svoga otca, da joj ne da zazidati bratca, ali sve uzalud. Kad je vidjela, da ne može namoliti otca, otiđe zidarima pa ih zamoli, neka joj na kuli ostave jedan prozorčić, koliko glava, »da se možemo ja i brat razgovarati«. Zidari je poslušaju. Kad je kula gotova bila, išla bi ona uviek do kule, pa ponesi kradimice bratu jela, te razgovaraj s njim plačući radi njegove nesreće.

U to vrieme pošalje turski car ovomu kralju jedan štap i piše mu: »Ako mi pogodiš, na kojem je kraju ovaj štap teži, bit ću ti prijatelj, ako li ne, glava s tebe«. — Kralj kuša na sve ruke, ali zaludu. Nato kći njegova ode do kule, pa kaže bratu

tako i tako. Brat se smili, ne radi kralja, nego radi nje, pa kaže: »Ništa lakše nego to. Kaži otcu, neka napuni posudu vodom pa neka turi štap u vodu, pa će vidjeti, na kojem je kraju teži«. Ona ode opet natrag, ali nije onaj dan ništa govorila, nego zorom drugoga dana kaže otcu, da je sanjala, kako će pronaći težinu štapa. I učine, kako je tobože sanjala. Zatim zabilježe teži kraj i pošalju ga sultanu.

Za nekoliko nedjelja pošalje mu sultan tri sasvim jednaka konja pa mu poruči, ako ne pogodi, koji je najstariji, koji li srednji, a koji najmlađi, da ne će dobro proći. Kralj se zabrine: »Prvo je još kako tako«, kaže on, »ali gdje ću ja konje sasvim jednake razpoznavati, koji je stariji ili mlađi? Toga ja nikako znati ne mogu«. Ali kći njegova opet ode do kule pa izpripovjedi sve svome pobratimu. A on odgovori: »Ništa lakše nego to! Uzmite kukuruza, zobi i pšenice pa metnite pred konje. Najstariji će jesti pšenicu, srednji zob, a najmlađi kukuruz«. Ona ode pa ne kaže nikomu ništa onaj dan, već ujutro rano kaže svomu otcu, da je tako i tako sanjala. Otac, kralj, zbilja tako uradi, kako mu je kći kazala, a zatim zabilježivši konje pošlje ih k sultanu.

Za kratko vrieme eto ti opet sultanova glasnika, gdje nosi poruku: »Sve si pogodio, ali ako mi ovoga ne pogodiš, što ti sad poručujem, kraljevstvo će ti se razpasti, jer ću te pogubiti. Ti moraš, kad ja budem kod stola sjedio i čašu vina pio, probiti staklom prozor i iztepsti mi čašu iz ruku palicom.« To kralja natjera u strah. »Šta ćemo«, kaže kralj, »kćeri načiniti. Sad propadosmo, jer toga ne možemo učiniti«. Kći ode opet do kule pa zapita za savjet svoga brata. On odgovori: »Kaži otcu, da ti se prisnilo, da toga ne može nitko učiniti, nego ja«. Ona tako i uradi.

Kralj dade odmah razoriti kulu. Zatim dovedu pred kralja njegova posinka. Kralj mu odmah progovori: »Oprosti, sinko, što sam te toliko mučio gladu i žeđu«. Na to sin: »Mili otče, ja ti sve praštam, samo mi budi otac kao i prije, a ja ću ti biti sin, poslušan kao i prije«. Sada mu kralj izpripovjedi sve. A on mu odgovori: »Daj mi na put nekoliko vojnika, jedan dalekozor i palicu«.

Kad su došli do careva dvora, razbije on dalekozorom prozor, a štapom mu iztjera čašu iz ruku. Sultan odpiše: »To nije

moguće da si se ti sam tome dovinuo. Ti moraš imati tumača«. Sultan zadrži svoje goste nekoliko dana u svom dvoru. Ovaj sebi pak kraljev sin izabere trojicu svojih pratilaca, pa im dade svima napraviti jednako odielo kao i sebi. Sultan ih po njegovoj želji smjesti u jednoj sobi; no probije jedan pećnjak, pa zapovjedi kuharici pod živu glavu, da sluša, što će se oni razgovarati. Oni se unutra vesele, piju, jedu i razgovaraju. Tada zapita jedan kraljeva sina: »Zašto i kako je ovaj kruh tako tečan, te ja još nijesam ovakova nikad jeo?« »To je zato«, odgovori kraljević, »jer sultan ima kršćansku kuharicu, koja kad kruh miesi, uviek ima nekakovih biljki, što ih unutra meće«. Sultan je zapovjedio svojoj služkinji, neka onomu, komu budu prvomu čizmu izuvali, proreže straga kaput. Kad su ovi išli spavati, svuku najprije kraljeviću čizme. Služkinja je dobro vidjela kroz pećnjak, kamo je on svoje odielo objesio, pa dođe po noći te mu proreže kaput.

Kad se oni ujutro probude, opazi kraljević, da mu je kaput prorezan. On odmah ostaloj trojici također proreže na istom mjestu. Malo kasnije zovne ih sultan k sebi pa zapita: »Tko je ono sinoć razlagao, zašto je kruh tako tečan?« A oni odgovore po kraljeviću naputku: »Mi ne znamo ništa od toga«. »Eh, kad vi ne znate, znam ja«, kaže kralj. »Onaj je razlagao, kojemu je kaput na leđima prorezan«. Svi se okrenu, al' kad tamo, svi kaputi na istom mjestu prorezani. Sada sultan spozna njihovu vještinu, nadari ih i odpusti.

TRI KRALJEVNE

Živio u davno doba kralj, koji je imao tri kćeri. Kad su već toliko ponarasle, da su bile za udaju, htjede stari kralj doznati, kako ga koja voli. Prema tome će ih i nagraditi.

Prva dođe na red najstarija kći. Ona odmah reče otcu, da ga voli kao srebro i zlato. Otcu bijaše to milo čuti, jer su to dragocjene kovine, pa je udade za mlada kraljevića, koji ju je upravo zaprosio, i daruje joj jedno od svoja tri kraljevstva.

Za njom dođe na red srednja kći. Što da ona kaže? Zlato i srebro već je odabrala najstarija kći. No dosjeti se i reče, da ga voli više nego li samu sebe. I to je starome kralju bilo drago čuti, pa i nju uda za kraljevića, koji ju je zaprosio, i pokloni joj drugo svoje kraljevstvo.

Sad je otac nestrpljivo čekao, što će reći treća kći. Znao je, da ga ona najviše voli, a i on nju, jer je bila dobra srdca. No iznenadilo ga, kad mu ona kaže, da ga voli kao sol. Kad je to čuo, plane od gnjeva i ljutito lupi nogom o tle.

— Što si to rekla, nevaljalice! Mislio sam, da me ti najviše voliš od sviju, a sad vidim, da me ne voliš nimalo! Što vriedi sol? Ima je svugdje kao i drugoga kamenja. Odlazi i ne dolazi mi više pred oči! Ne ću da te vidim i ne očekuj nikakva miraza! Ti više nijesi moja kći!

I kralj zapoviedi, da je odvedu u gustu šumu i da joj tamo načine kolibicu, pa neka živi, kako zna. Zaprieti joj se, da će je prokleti, ako se vrati u dvor.

Ništa nisu pomogle djevojčine suze. Morala je otići u šumu i tamo živjeti kao pustinjak. Hranu joj je donosila vjerna dvoranka, jer kraljevna nije nikuda smjela iz svoje kolibe. Tako je ona živjela siromaški, pa ipak je postajala sve ljepša i ljepša.

Jednom se desi, te je neki carević iz susjednog carstva lovio u šumi, gdje je bila koliba nesretne kraljevne. Loveći tako nabasa na kolibicu i ugleda liepu kraljevnu. Nikad još nije vidio tolike ljepote, koja je bila tim veća, što je lice djevojke

odsievalo dobrotom. Carević je odmah zavoli i reče, da će je odvesti svome otcu i uzeti za ženu. Tada mu ona u suzama izpripovieda svoju nevolju i razjasni, zašto mora ovdje u šumi i daleko od ljudi boraviti svoje dane. Izpriča mu, kako joj se otac zaprietio prokletstvom, ako ostavi šumu.

Kad je carević to čuo, vrati se žalostan kući pa izpriča otcu, kako je u šumi našao djevojku po svome srdcu. Reče:

— Otče, bez nje ne mogu živjeti! Molim te, da je izvojštiš od onoga kralja!

Težko je bilo otcu gledajući nesretnog sina, no težko je to izprositi kćer u kralja poslije one prietnje s prokletstvom. Nema druge, nego ga valja nadmudriti. Poruči mu dakle, neka dođe u svatove, jer ženi svoga sina. Kralj se odazva. Došao je, liepo se s carem izgrlio i izljubio, a onda sjedoše s ostalom svatbenom svitom k stolu. No čudilo je kralja, što nema mlade nevjeste, pa upita carevića:

— A gdje je mlada?

— Doći će! — odgovori mladić.

Počeli ručati. Na sto dolaze jela sve finija za finijima, no kralju niesu nikako prijala, jer nijedno nije bilo slano. Jeo bi on, jer je ogladnio putujući iz svoga kraljevstva ovamo, a ne može. Dodija mu to, pa upita sluge:

— A gdje vam je sol? Nijedno jelo nije slano?

— Nema u našem carstvu soli, odgovore sluge.

Kralj se čudio, kako mogu živjeti bez soli. I što su više izabrana jela stizala na stol, sve su mu se više gadila. Već nije mogao ničesa ni okusiti. Tada reče samome caru:

— Kako možete živjeti bez soli, U mome kraljevstvu svaki i najveći siromah ima soli u kući!

Tada ga car upita, da li i on jede slana jela, a kralj odgovori:

— Kako ne bih jeo! Volim jesti suha kruha, samo nek je osoljen, negoli najfiniju pečenku, koja je nesolana! Sol vriedi više, negoli sve zlato i drago kamenje!

Car to jedva dočeka, pa odmah prihvati:

— A tako! Sol vam je tako mila i toliko vriedna, pa kako ste onda mogli prognati kćer, koja vam je rekla, da vas voli kao sol?

Sad je kralj spoznao svoju pogrješku. Uvidio je, koliku je krivicu nanio najmlađoj kćeri, pa mu bude žao. Pozove sluge i naredi im, neka pođu u onu šumu po kćer. A carević zajaha konja i sam pođe po nju. Kad se vratio i uveo je za ruku u carski dvor, dođe s njome pred kralja i reče:

— Pitali ste za mladu? — Evo moje vjerenice!

Kralj zagrli svoju kćer, koja ga je doista najviše voljela. Dade joj svoje kraljevstvo i prista, da se carević vjenča s njome. I bude gostba, no sada su sva jela bila osoljena, kako treba.

TKO MANJE IŠTE VIŠE MU SE DAJE

Bila tri brata, pa na bielome svietu ništa više nijesu imali do jednu krušku, te bi tu krušku redom čuvali; jedan bi ostao kod kruške, a druga dvojica išla bi na nadnicu.

Jednoć Bog pošalje anđela, da vidi, kako ova braća žive, pa ako zlo žive, da im da bolju hranu. Kad anđeo Božji siđe na zemlju, pretvori se u prosjaka pa došavši k onome, što čuva krušku, zamoli ga, da mu da jednu krušku. On uzbere od svojih krušaka pa mu da i reče: »Evo ti od mojih krušaka; od bratovih ne mogu ti dati«.

Anđeo mu zahvali i otiđe. Kad sjutradan ostane drugi brat da čuva krušku, dođe opet anđeo pa ga zamoli, da mu da jednu krušku. I on mu uzabere od svojih krušaka pa mu da i reče: »Evo ti od mojih krušaka; od bratinskih ne mogu ti dati«. Anđeo i njemu zahvali i otiđe. Kad bude red na trećega brata da čuva krušku, opet dođe anđeo i zamoli i njega, da mu da jednu krušku. I on uzabere od svojih krušaka pa mu da i reče: »Evo ti od mojih krušaka; od bratinskih ne mogu ti dati«.

Kad bude četvrti dan, anđeo se načini kaluđer pa dode rano ujutru i zateče ih svu trojicu kod kuće, pa im reče: »Hajdete za mnom, da vam dam bolju hranu!« Oni pođu za njim bez rieči. Kad dođu na jedan velik potok, voda teče, sve huji, onda zapita anđeo najstarijega brata: »Šta bi ti, da ti je?«

A on odgovori: »Da je ovo vino od ove vode, pa da je moje«. Anđeo prekrsti štapom, a to mjesto vode poteče vino: tu se burad opravlja, tu se vino sipa, ljudi rade, selo čitavo. Onda ga anđeo ondje ostavi i reče mu: »Evo ti što si želio, sad živi«.

Pa uzme onu dvojicu i pođe s njima dalje.

Kad dođu na jedno polje, a tu golub prekrio polje. Onda zapita anđeo srednjega brata: »Šta bi ti sad želio?«

A on mu odgovori:

»Da su to sve ovce pa da su moje«.

Božji anđeo prekriži polje štapom, a to sve mjesto golu-

bova ovce: tu su stanovi,* jedne žene stoku muzu. jedne mlieko razlievaju, jedne skorup skidaju, jedne sir sire, jedne maslo tope; tu se načini i kozara,** jedni sieku, jedni mjere, jedni novce primaju, ljudi rade, selo čitavo.

Onda mu reče anđeo: »Evo ti, što si želio«.

Pa onda uzme najmlađega brata i pođe s njim preko polja, pa ga zapita: »A šta bi ti htio?«

On mu odgovori: »Ja ne bih ništa drugo, već da mi Bog da ženu od prave krvi kršćanske«.

Onda mu anđeo reče: »O, to je teško dobiti; u svem svietu samo tri imaju: dvie su žene, a jedna je djevojka, i nju prose dvoji prosioci«.

Idući tako za dugo dođu u jedan grad, gdje je bio car i u njega kći od prave krvi kršćanske.

Kako dođu u grad, odmah otiđu k caru, da prose u njega djevojku.

Kad oni tamo, a dva cara došla, da je prose, i metnuli jabuke na sto.

Onda i oni svoju jabuku metnu pored onih. Kad ih car sagleda, reče svima koji su se ondje desili: »Šta ćemo sad: ono su carevi, a ovo su kao prosjaci prema njima?«

Onda će anđeo reći: »Znate li šta. Ovako da uredimo: neka uzme djevojka tri loze, pa neka ih posadi u vrtu namjenjujući koju komu hoće, pa na čijoj lozi sjutra bude grožđe, za onoga neka pođe djevojka«.

Oni svi na to pristanu. Djevojka posadi tri loze u vrtu, i svakom namieni po jednu.

Kad ujutru, a to na lozi onoga siromaha grožđe. Onda car ne znade kud, nego da kćer onome bratu najmlađemu, pa odmah u crkvu te se vjenčaju.

Pošto se vjenčaju, anđeo ih odvede u šumu pa ih ostavi ondje, i oni stanu živjeti u šumi na godinu dana.

A kad se navrši godina, reče Bog opet anđelu:

»Idi vidi, kako one sirote žive. Ako težko žive, podaj im bolju hranu«.

Kad anđeo siđe na zemlju, opet se pretvori u prosjaka pa otiđe k onome, što mu potok teče vinom i zamoli u njega ča-

*) Kuća gdje se ljeti ovce muzu, zove se stan.

**) Mjesto gdje se koze kolju.

šu vina, a on ga odbije govoreći: »Da ja dajem svakome po čašu vina, ne bi to bilo«.

Kad to čuje anđeo, prekrsti štapom, a to potok poteče

vodom kao i prije, pa onda reče onome bratu: »Nije to za tebe, idi ti pod krušku pa čuvaj krušku«.

Potom otiđe anđeo odanle i dode k onome drugome, što su mu ovce prekrile, i zamoli da mu udieli krišku sira, a on ga odbije govoreći: »Da ja dielim svakome po krišku sira, ne bi toga bilo«.

Kad to čuje anđeo, prekrsti štapom, a to od ovaca prnu golubovi, pa onda reče onome bratu: »Nije to za tebe, idi ti pod krušku pa čuvaj krušku«.

Najposlije otide anđeo i najmlađemu, da vidi, kako i on živi; kad tamo, a on sa svojom ženom u šumi živi siromaški u jednoj kolibi.

Anđeo zamoli, da ga primi da prenoći, a oni ga sa svim srdcem prime i stanu moliti, da im oprosti, što ga ne mogu dočekati, kako bi željeli; »mi smo«, veli, »siromašni ljudi«.

Anđeo im odgovori: »Ništa zato, ja sam zadovoljan onim, što ima«.

Oni onda šta da rade? Žita nijesu imali da miese pravi hljeb, nego su tukli koru od kojekakva drveća i od toga hljeb miesili. Takav hljeb umiesi žena i sad za gosta, i metne ga pod criepnju, da se peče.

Kad poslije oni ogledaju, je li im taj hljeb pečen, a to pod criepnjom pravi hljeb narastao — ništa ljepše, i digao criepnju nad sobom. Kad oni to vide, dignu ruke Bogu: »Hvala ti, Bože, te možemo gosta ugostiti!« Pošto iznesu hljebac pred gosta, donesu tikvu s vodom, pa kad stanu piti, a to u tikvi vino.

Onda anđeo prekrsti štapom kolibu, i na onome mjestu stvore se carski dvori, i u njima svega dosta.

Tada ih blagoslovi anđeo i ostavi ondje, te su sretno živjeli do svoga vieka.

ČUDNOVATA LAĐA

Bio neki kralj, koji dade po svome kraljevstvu razglasiti, da će dati svoju kćer za ženu onome, koji sagradi takav brod, te će voziti po kopnu kao i po moru. U njegovu kraljevstvu živjela tri brata, i kad su to čula, odluče, da pokušaju načiniti takav brod. Dva su bila pametna, a treći budalast.

Prvi krene najstariji brat u goru i poče tesati drvo, da napravi brod. Naiđe tamo neki starac (bio je to sam Gospod Bog) pa mu reče:

— Pomozi Bog, mladiću! Što radiš?

Mladić je bio nešto zlovoljan, jer mu posao nije išao pravo od ruke, pa odgovori srdito:

— Pravim žlice!

I kolikogod bi puta udario po drvetu, toliko bi s njega žlica odletjela. Vidi on, da ne će biti ništa od posla, pa uze nekoliko žlica i pođe najposlije kući.

— Što si načinio? — upitaju ga braća, kad je kući stigao.

— Ništa, osim nekoliko žlica! — odgovori im on. A drugi, srednji brat reče:

— Danas idem ja, da pokušam sreću.

Uzme hrane i krene u goru. Odsiječe drvo i poče ga tesati. I k njemu dođe isti onaj starac pa ga pita:

— Što radiš, mladiću?

I njemu odgovori mladić srdito, jer mu posao nije išao od ruke:

— Pravim obruče!

I kolikogod bi puta udario po drvetu, toliko bi odskočilo obruča. Uveče ih uze nekoliko i pođe s njima kući.

— Što si načinio? — pitaju ga braća.

— Ništa, osim nekoliko obruča! — odgovori im on.

Treći dan reče najmlađi, budalasti brat, da ide danas on pokušati sreću.

— A kuda ćeš ti? — govore mu braća. — Mi nismo ništa mogli učiniti, koji imamo više u glavi, pa kako ćeš ti budalast!

No on se nije dao odgovoriti, nego ode. Kad je stigao u goru, poče tesati. I k njemu dođe isti starac pa mu reče:

— Pomozi Bog, mladiću!

— Bog ti pomogao, starče! — odzdravi on.

— A što li to radiš? — upita starac.

— Eto vidi, nakanio sam s Božjom pomoću načiniti brod, koji će ploviti kopnom kao i morem.

— Imaš li što jesti? — pita ga dalje starac.

— Imam, veli on, eno ono tamo u hladu. Uzmi, pa jedi i pij, koliko te volja!

— Pa hajde i ti sa mnom!

— Jedi sam, jer vidiš, da imam posla.

— Ne, ne ću, i ti moraš sa mnom.

I momak pođe. Kad su se najeli i napili, reče Bog momku:

— Sad lezi pa počini, a ja ću mjesto tebe raditi.

On legne i zaspi, a starac je radio. Kad se momak probudio, vidje, da je brod već gotov, i mnogo se čudio tome.

— Ne čudi se, momče, nego hajde liepo na lađu, i pamti: Kad rečeš brodu »hajde«, on će krenuti, a kad rečeš »stoj«, stat će. No gdjegod vidiš kakvo živo stvorenje, stani s brodom i čekaj, dok prođe.

On se starcu zahvali, popne se na brod, reče mu »hajde«, i brod krene.

Najednom opazi na putu mrava pa zaustavi lađu. No pridolazilo je sve više mravi, a on još uviek čeka. Tako je čekao tri dana i vidje, da napokon ide zadnja četa. Još malo pa će svi proći. Dođe i najzadnji mrav pa mu reče:

— Kakvu plaću tražiš od mene, što si mi braću štedio?

— Što da tražim od tebe, a da bi mi mogao dati?

— Na, evo ti jedna moja noga, pa ako ti ikad bude moja vojska od potrebe, puhni u nju, i svi ćemo ti u pomoć.

Opet krene i namjeri se na nekog čovjeka, koji je mogao izpiti čitavo jezero. On mu sa broda vikne:

— Kuda, momče?

— Nikuda! Kamo me noge nose.

— Hajde k meni na brod! — reče naš junak.

— Idem! — reče i popne se gore.

Potom se namjere na nekoga, koji je mogao puno pojesti.

— Kuda, momče? — poviču mu sa broda.

— Idem, reče, samo da nisam na mjestu.

— Hajde k nama na brod!

— Evo me, zašto ne bih!

Tako su već bila na brodu trojica.

Dođu s brodom pred kraljev dvor, pa se mladić, gospodar broda, javi, da je on sagradio brod, koji ide po kopnu kao i po moru, i neka mu kralj sada dade kćer za ženu. A kralj reče:

— Dat ću ti kćer za ženu, ako mi do jutra probereš ove tri hrpe žita i svako staviš na svoje mjesto.

Mladić se raztuži i poče razmišljati, kako da to načini. Najposlije se sjeti, da mu je mrav obećao pomoć i da bi tu on mogao najbolje pomoći. Uze mravlju nogu i puhne u nju. I eto, ide četa mravi, a njihov ga vođa upita, što želi.

— Da mi to žito proberete do jutra, jer će drugčije biti zlo.

— Ne boj se, za čas ćemo ga probrati.

I počnu probirati. Tek su počeli, već svrše, toliko ih je bilo! Sjutradan javi mladić kralju, da je učinio, kako mu je naredio. Kralj se začudi, kako je to mogao učiniti.

— Dobro, reče, to si učinio, no ako do jutra ne popiješ sve moje vino, a ima ga preko stotinu bačava, ne ćeš dobiti moje kćeri.

On opet žalostan, no odmah se domisli, da ima na brodu jednoga, koji može izpiti čitavo jezero. Zovne ga pa mu reče, bi li mogao izpiti to vino.

— Još mi, dragi moj, ne će ni dosta biti! — odgovori on. Poče piti, a kad je već sve izpio, poče još i čepove bačava lizati, jer mu nije bilo dosta.

I na to se kralj začudi pa reče:

— Dobro, i to si učinio, no ako do jutra ne pojedeš sav kruh, koliko ga ima u dvoru, ne ćeš dobiti kćeri.

On tada ode k onomu, koji je mnogo jeo, i upita, bi li mogao izjesti sav kruh, koliko ga ima u dvoru.

— Kako ne bih mogao! To mi ne će biti ni dosta za ručak. Samo neka nose, pa da kralj vidi, kako se to lako može izjesti.

I on pojede sav kruh. Na to reče kralj gospodaru broda:

— No sada ti moram dati kćer. Evo ti je, uzmi je i hajde s njome, kuda hoćeš.

On je uze na brod i odplovi svome domu.

JELICA I MARICA

Bilo je davno, davno, već nitko ne pamti, ni moj djed Marko. U majke rasla jedinica kćerka, prava rumena jabuka. No Bog dadne, majka se iznenada razboli i umre, a otac uzme malo zatim drugu ženu, koja mu je dovela svoju kćer, godinama, ali ne ljepotom vrstnicu liepoj Jelici. Tkogod vidi Maricu i Jelicu, svako će reći, da od Jelice nema ni bolje ni krasnije djevojke.

Ljuto su zamrzile zla maćeha i nesuđena sestra na Jelicu, te izmišljaj i radi sve, čim će joj dušu i srdce izgristi. Jedno je vrieme otac branio i zaustavljao mržnju svoje žene, ali najzad klone, pa da ga na miru ostave, složi se s materom i kćerju protiv Jelice. Dotužilo ubogoj Jelici, srdce joj od tuge i žalosti puca, pa svaki dan ide na grob make svoje, da se tuj izplaće i razgovori. Majka bi je iz groba dozivala i tješila: »Uzdaj se, sladka mučenice, u Boga i majku svoju, doći će kraj jadima tvojim«. Ovo je jedanput slušala i Marica: od toga vremena zabrane Jelici, da izlazi na groblje.

Svatko se raduje Bogu i Božiću. Jelica ga je s čemernim srdcem izgledala. Evo dođe Božić, dojahao na bielcu konju, debeo snieg prostr'o se po svietu, pokrio gore i doline, njive i livade. Jelica na Badnjak sprema se za Božić, radi sav dan, sva se uvija i s plačem spominje badnje dnevi, što ih je provela u mekanu krilu majke svoje, a Marica šeta se gospodski i nakićena po sobi. Pa kako bezposlenu i obiestnu svašta na pamet dođe, zaželi se njoj na Božić ljubica.. »Majko, ja ću ti umrieti, ako sjutra ne zataknem na prsa kiticu modrih ljubica«, tako rekne Marica svojoj materi. A mati izleti k Jelici: »Čuješ, liena djevojčuro, odmah da si išla u šumu tražiti ljubica; ako ih ne doneseš, ne vraćaj se kući!«

Jelicu obliju suze i spopadne strah, ali treba da se ide. Ona se prekrsti i ode u šumu. Snieg je zatrpao do koljena, vjetar nesmiljeno duva, vuci negdje viju, a na granama grakću vrane i gavrani. — Jelica se Bogu moli i misli na majčine rieči.

Ide, ide, najzad dođe pod hrast, gdje sjedi dvanaest mužkaraca, u sredini starac, sav nestao izpod biele kose i brade, samo mu se vide čiste, hladne oči, a do njega redom posjedali ostali, sve mlađi za starijim do najmlađega. To dvanaestero braće, dvanaest mjeseci u godini.

»Hvaljen Bog, dobri ljudi!« liepo ih pozdravi Jelica, a oni joj još ljepše odvrate: »Naviek da je hvaljen, djevojko!« — »Kamo, ako Bog da, u šumu u snieg, diete?« upita starac. — »Maćeha me poslala, da tražim ljubica«, zaplače Jelica, »a ne znam ih naći«. — »Utri suze; dede mladče Ožujče«, obrati se starac najmlađemu, »digni se i naberi ljubica«. Ožujak se digne, uzme štap i lupi s njim po sniegu. Topao vjetrić zalahori pa u tinji čas raztopi snieg i izmami zelenu travu i najljepše ljubice. Jelica ubere kiticu, poljubi starca u ruku, a ostale pozdravi, i što je noge nose, odjuri kući.

Kad je Jelica predala ljubice, maćeha i njezina kći više se začude i razsrde, nego obraduju cvieću. Njima je više bilo do toga da Jelica u šumi i sniegu propadne, nego da donese cviet. Zato će kći izmisliti novu pakost. — »Majko, ja ću umrieti, ako ne dobijem za sjutra jagoda«, zacvili ona. Maćeha skoći na noge i vikne na Jelicu: »Ideš, nesrećo, u šumu; ako ne nađeš jagoda, da mi se ne vraćaš kući!«

Jelicu obliju suze, ona se prekrsti i pomoli Bogu, i opet joj padnu na pamet majčine rieči, te krene bez straha kroz snieg, kroz urlikanje vjetra, kroz vijanje vukova i graktanje crnih gavrana, i nađe sjedeći ono dvanaest ljudi, koji su joj prvi put bili u pomoći. — »Hvaljen Bog, dobri ljudi!« pozdravi ih Jelica. — »Uviek hvaljen«, liepo joj odzdravi starac pod siedom kosom i bradom. »Koja te opet sreća do nas vodi?« — »Sad me je maćela poslala po jagode«, odgovori žalostno Jelica. — »Ne brini se, kćerko«, rekne joj starac pa se obrati k jednomu od svoje braće, nešto starijemu nego je onaj prvi bio. »Daj, junače Svibnju, ustani i naberi jagoda!«

Digne se Svibanj i šikne štapom po sniegu i po zraku. Topao vjetar dune i najkrasnije sunce obasja šumu. Bože dragi, ne možeš se sit nagledati jagoda, sva se šuma od njih zarumenila! Svibanj ih nabere veliku kiticu i preda Jelici. Ona starca poljubi u ruku, pozdravi mu braću, i što su je noge mogle ponieti, odjuri kući.

Već izdaleka vide ju maćeha i njena kći i obadvije škrinule od ljutine. »Još ćemo jednom kušati«, reknu njih dvije. Kad Jelica donese i preda jagode, uzme kći cviljeti: »Majko, ja ću umrieti, ako sjutra ne jedem jabuka«. — »Ideš, kučko, u šumu«, izdere se maćeha na Jelicu, »pa da se nijesi bez jabuka vratila kući!«

Jelica nije više plakala. Prekrsti se i pomoli Bogu znajući dobro, da će joj Bog i braća i sada biti u pomoći. Kao prije tako i sad nađe dvanaestoro braće i pozdravi ih liepo. — »Koja te i opet sreća nosi k nama? «upita je starac. A kad mu Jelica spomene jabuke, obrati se starac bratu, koji je bio još stariji nego su ona prva dva bila. »Daj, brate Rujne, naberi dobrih srčika!« Digne se Rujan i izmahne štapom po sniegu i po stablu. Bože sveti, pred Jelicom se stvori najljepši dan i rodna jabuka, da je se ne možeš nagledati! Rujan ih natrpa Jelici puno krilo. Ona poljubi starca u ruku, a njegovu braću liepo pozdravi. — »Zbogom, dobri ljudi«, reče im. »Bog da vam plati vašu ljubav!« — »Bog te blagoslovio, kćerko!« odvrati starac, »ti ćeš još biti jednom srećna.« Jelica odleti kući, što su je ikada noge nosile.

»Majko, ona se već vraća pa jamačno nosi i jabuke«, poviče kći materi opazivši Jelicu. »Znaš što, kad ona sve to može naći ,mogu i ja. Idem njezinim tragom u šumu«. Mati se privoli. Mara se obuče i pođe Jeličinim tragom. Nije se ni prekrstila ni Bogu pomolila. Kako li je sva drhtala, kad su stali urlikati vjetrovi i vuci, a oda svih strana, sa svih grana graktati crni gavrani! Sve klecajući išla je napried od stida i ponosa. Ne smije se dopustiti, da je Jelica pametnija, da joj se može biti naruga. Naposljedku dopre do dvanaestoro braće. Niti im veli rod, ni pomoz' Bog!« — »Kamo djevojko, ako Bog da?« zapita je siedi starac. A ona će otresito: »Šta te briga, sjedoglavče!« Starcu se razkrili kosa i brada, sav će sviet prekriliti i obujmiti nebo i zemlju. Vjetar zaurliče još jače, a ciele se krpe sniega uzvitlaju. Trpa snieg dan i noć i zatrpa gore i doline i zatrpa u gomili Maricu. Maćeha stoji na prozoru i gleda u snieg i prozire u noć, čeka kćerku, a nje nema danas, nema sjutra. Mračna slutnja probije joj materine srdce trgn,e se i odleti u mračnu šumu, da se nikad više ne povrati. Ni danas se

ne zna, jesu li je raznieli žestoki vjetrovi ili su je razdrli gladni vuci.

Ljubice, što ih je Jelica doniela, pretvorile se u drago kamenje, jagode u krasne koralje, jabuke u suho zlato, a Jelica prosjala ljepotom, kakve sviet još nije vidio. Za to dočuo kraljević one kraljevine, oženio se Jelicom i odveo je u svoje dvore.

*) t. j. nije im rekla ni tko je, a nije ih ni pozdravila.

DIETE SA DEVET SVIEĆNJAKA

Bio majstor pa imao jedno diete za slugu, koje bi s njime često odlazilo u goru po drva. Tumarajući jednoć gorom nađe majstor u zemlji otvorena vrata, ali ne smjede unići, nego rekne djetetu: »Ajde, slugo, pa što dobijemo, popola ćemo razdieliti.« Diete ko diete, mlado pa ludo, jedva dočeka i uniđe u zemlju te tapaj po onom debelom mraku, i tapajući tako nekako natapa na velik podrum. Kad ono tamo, al u njemu tri hrpe — sja se kao žarko sunce. Na jednoj hrpi sjedio oro sur i golem, na drugoj se savila šarena guja sa tri glave, a na trećoj čući đavo pa izkesio zube na diete ... Ali diete junačkog srdca pa poteci k jednoj hrpi — ne da se odnieti; poteci k drugoj — ne da se odnieti; poteci k trećoj — ne da se ni ova odnieti! Ništa diete ne može odnieti, već samo jednu kutiju. Metne kutiju u njedra, ali dok spremi kutiju, duhnu vjetar i zanese diete u kamenje, u pustu i gustu šumu — nigdje ptice, nigdje kuće ni kućišta. Onda ono diete pođe, te tuc amo tuc tamo, klim amo klim tamo, dok ne izklima nekako iz one šume i dođe k moru. Dođe do mora i ugleda s onu stranu jedan grad. Što će, jadan, kad eto ne može prieći. Misli mali i sve misli u jednu smislio, pa sabra nešto drva te načini splav. Dogradio splav, sjedne na splav pa vozi, vozi — te prieđe nekako preko mora u onaj grad.

— Kud ću sada, tugo moja, kad u gradu poznanika, a ni svoga nemam? — reče mali, pa se zamisli, te najposlije otiđe u jednu gostionicu k jednom čovjeku te se najmi u njega, da mu ciepa drva, a on mu dadne ručak i večeru. Kad bi drugi dan, reče mu onaj čovjek:

— Evo, dao sam ti ručak i večeru, a sad hajde gledaj na drugo mjesto; meni više ne trebaš.

Ode diete u čaršiju i prisloni se na jedan dućan, a gazda ga onog dućana upita:

— Što ćeš, diete?

A diete mu odgovori:

— Hoću, gazda, da mi dadeš štogod para da večeram, jer sam izgladnio.

Bio gazda srdca milostiva, pa mu dade za dvije večere:

— Evo ti, diete, pa večeraj.

Diete odtrči, pa kad potroši novce, dođe opet pred onaj dućan, i tako tri večeri uzastopce. Kad bi treću večer, reče mu gazda:

— Hajde, sinko, traži neka ti tko drugi da — ja ti ne mogu više dati.

Začuv ovo diete vrati se natrag u gostionicu.

Misli diete, što li će ručati, što li će večerati, te tragajući po sebi napipa nekako u njedrima kutiju, otvori je, a u kutiji devet sviećnjaka. Onda diete pomisli: »Eh da mi je devet svieća, da usadim u ovo devet sviećnjaka, pa neka gori!« Dosjeti se mali te ode jednom gospodaru, pa mu se moli:

— Daj mi, gosopdaru, devet kuna, poslužit ću te devet dana. Doslužio gospodara uzeo za ono devet kuna devet svieća i stavio ih u ono devet čiraka*), pa kad užeže svieće, al eto ti devet djevojaka na vrata. Tih je devet djevojaka pjevalo, sviralo do ponoći. Pošto bi pola noći, potegne svaka po kesu novaca i dade mu govoreći: »Evo ti, gospodaru, da imaš štogod za trošak«, i odoše.

Kad je bilo sjutradan uveče, reče diete gostioničaru, da mu spremi bogatu večeru. Gostioničar se nasmije, pa reče malomu: »Nemaš novaca, da namiriš dobru večeru.« A diete mu reče: »Mogu ja svojim novcima izplatiti ovu zgradu!« pa mu pokaza onih devet kesa blaga. Gostioničar se čudom čudio:

— Odkuda tebi toliki novci, sinko, kad nijesi imao ništa? Da nijesi gdjegod ukrao novce, pa da zapne i za moju glavu?

Čuvši diete ovo uze se braniti:

— Nijesam, gostioničaru, već Bog mi ih dao. Ali dođi večeras i donesi devet svieća te posjedi kod mene, pa ćeš i ti vidjeti, što nijesi vidio.

Gostioničar donese dobru večeru i devet svieća te sjedne do njega, pa gleda, šta će biti. Mali spucka večeru i namah dođe devet djevojaka, te pjevale, svirale i igrale do pola noći,

*) Čirak = sviećnjak.

a na polazku mu svaka dade kesu blaga. I tako bilo svaku noć. Mali vrlo obogati pa kupi pola toga grada.

To se čudo nadaleko ču'o, pa začuje za nj i car i njegova kćerka, pa ga pozovu k sebi. Kad ga dovedoše pred cara, zapita ga on:

— Šta to u tebe ima, pa tebi dolazi devet djevojaka, koje te blagom darivaju?

Onda mali odgovori:

— Čekaj, care, dok smrkne, pa ću ti pokazati, što imam.

Kad se smračilo, dođe car i njegova kći, a s njome i mnogo gospoja, pa će gledati čudo negledano. Kad posjedaše, užeže mali svieće, i dogodi se kao i prije. To se caru vrlo mililo, pa smisli oteti djetetu kutiju.

Drugu večer skupio car oko sebe gospodu pa dođe u zgradu, gdje je bio mali sa svojim svićnjacima. Kada car i sva gospoda posjedaše u jastuke, užeže mali devet svieća, ali čim užeže, usta trka, usta zvrka, a mjesto djevojaka izleti devet crnih Arapa. Svaki nosi gluhu topuzinu te udri po caru i njegovoj pratnji. Nasta jauk i lelek, pa kad caru dotužila topuzina, uze moliti diete, da ga oslobodi Arapa, a da mu već ne će otimati kutije. Onda mali udunu svieće, a Arapa namah nestane.

Odanle se mali vrati u svoj grad na moru, pa i danas je živ, ako nije umro.

SADRŽAJ

Kako je lija nadmudrila čovjeka 3
Kako su se zavadili pas i mačka 4
Gradili ražanj za zeca 5
Magarac i hajduci 7
Kadija i sir 8
Nasredin u bostanu 10
Ero s onoga svieta 11
Jezik 13
Smrtna kazna 14
Lihvar 15
Đavolska slanina 16
Kovač nad sve kovače 17
Kamen međaš 19
Što nikad nije bilo niti će ikad biti 22
Petero braće 25
Jaje harambaša 27
Limunova četa 32
Zlogovor 35
U cara Trojana kozje uši 37
Mudri dječak 39
Tri kraljevne 42
Tko manje ište više mu se daje 45
Čudnovata lađa 49
Jelica i Marica 52
Diete sa devet svićnjaka 56